

О. М. СЕЛЕЗНЬОВА

ОНТОЛОГІЧНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАУКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

Стаття присвячена розгляду онтологічно-теоретичних засад науки інформаційного права. Визначаються місце науки інформаційного права, її мета та підгрунття. Автором окреслюються завдання науки інформаційного права, розглядаються її функції, а також аналізується структура науки інформаційного права. Наукові спеціальності в інших країнах, що містять у своєму складі науку інформаційного права, у статті порівнюються. Обумовлюються принципи науки інформаційного права.

Ключові слова: наука інформаційного права, завдання науки інформаційного права, функції науки інформаційного права, структура науки інформаційного права, принципи науки інформаційного права.

Селезнёва О.Н. Онтологическо-теоретические основы науки информационного права

Статья посвящена рассмотрению онтологическо-теоретических основ науки информационного права. Конкретизируются место науки информационного права, ее цель и основания. Автором определяются задачи науки информационного права, рассматриваются ее функции, а также анализируется структура науки информационного права. Научные специальности в других странах, содержащие в своем составе науку информационного права, в статье сравниваются. Оговариваются принципы науки информационного права.

Ключевые слова: наука информационного права, задачи науки информационного права, функции науки информационного права, структура науки информационного права, принципы науки информационного права.

Selezniova Olga. Ontological and theoretical foundations of the science information law

The article is devoted to the ontological and theoretical foundations of science information law. Identify the place of science information law, its purpose and background. The author outlines the task of science information law, considered its function, and analyze the structure of science information law. In the article compared scientific specialties in other countries, it contains: the science of information law. Specifies the principles of science information law.

Key words: science information law, the task of science information law, function of science information law, structure of science information law, principles of science information law.

Сьогодні в нашій країні наука інформаційного права повинна розбудовуватися на основі сучасних напрацювань та доробків минулих років

як вітчизняних, так і іноземних авторів, ідей гуманізму та соціальної держави та бути дороговказом у побудові інформаційного суспільства в Україні.

Місце науки інформаційного права у системі наук схематично можна зобразити так: «наука → суспільні науки → юридична наука → наука інформаційного права». Тобто поступово переходячи від більш широкого поняття до вужчого, спостерігаємо як зв'язок між елементами поданої схеми, так і окремі характеристики, що переходять одне від одного. Так, ознаки науки в цілому, будуть притаманні всім суспільним наукам, проте останні матимуть і свої визначальні риси. У свою чергу, ознаками суспільних наук відповідає юридична наука, доповнюючи свою сутність галузевими рисами. І нарешті, наука інформаційного права набуває всіх ознак юридичної науки та володіє власними специфічними особливостями. Таким чином, можемо говорити, що наука інформаційного права є частиною загальної науки, однією із суспільних наук юридичного циклу.

Метою науки інформаційного права є створювати теоретично-правові знання шляхом вивчення закономірностей, властивостей, ознак та особливостей такої галузі права, як інформаційне право, а також, розглядаючи різноманітні гіпотези, обумовлювати шляхи удосконалення нормативно-правового регулювання інформаційних відносин та сприяти вирішенню проблем, які існують у зазначеній галузі права.

Підґрунтя науки інформаційного права можна визначити у трьох ракурсах: 1) нормативно-правовому – джерелами інформаційного права виступають головним чином форми права, що містять норми, які регламентують інформаційні відносини (Конституція України, кодифіковані акти (Цивільний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення), Закон України «Про інформацію» та інші закони, підзаконні нормативно-правові акти та ін.); 2) філософсько-теоретичному – наука інформаційного права розвивається на підставі положень інших наук, закріплених у науковій доктрині; 3) прикладному – інформаційні відносини досить часто виникають і розвиваються до їх наукового оформлення, а тому стають потенційною передумовою конкретних наукових досліджень.

Як зазначає А. Аарньо, теоретична юридична наука намагається відкривати концептуальні можливості для питань, з якими юридична практика повинна зіштовхнутися¹. Тому визначимо завдання науки інформаційного права:

– розробка теоретичного фундаменту для написання та прийняття нормативно-правових актів інформаційно-правового спрямування, а також інших актів, що містять інформаційно-правові норми;

- створення належного (якісного) понятійно-категоріального апарату інформаційного права;
- аналіз статистичних, історичних та соціологічних даних для того, щоб забезпечити належну теоретико-онтологічну основу інформаційного права;
- забезпечення наукового підґрунтя подальшого становлення інформаційного суспільства в Україні;
- вивчення існуючих інформаційних відносин з метою майбутньої трансформації їх в інформаційні правовідносини;
- дослідження прикладних та правозастосовних аспектів задля узагальнення результатів та їх належного наукового описання;
- опрацювання судової практики з ціллю вивчення існуючих деліктних інформаційних відносин та вироблення пропозицій щодо удосконалення відповідного законодавства;
- сприяння розвитку інформатизації та більш широкому впровадженню інформаційних технологій;
- розгляд положень сучасного інформаційного права різних держав з метою запозичення можливого позитивного досвіду врегулювання інформаційних відносин та інші завдання.

Зупинимося на функціональному призначенні науки інформаційного права. Наука інформаційного права, як і кожна суспільна наука, виконує низку функцій, основними з яких пропонується вважати:

1) встановлююча – за допомогою цієї функції здійснюється констатація існуючого стану інформаційно-правових явищ, розкривається їх сутність, ознаки, класифікація, форми та порядок існування;

2) ідеологічна – формується система уявлень про інформаційне право, підвищується рівень інформаційної культури;

3) евристична – наука неможлива без нових відкриттів і формулюванні (обґрунтуванні) нових теорій та міркувань. Зазначена функція є рушійною (прогресивною) силою науки інформаційного права; спади у реалізації цієї функції зумовлюють появу догматизму в науці, що є вкрай негативним явищем, оскільки фактично зупиняє розвиток науки;

4) пізнавальна (дослідна) – дана функція впливає з попередньої. Відкривши нові положення науки інформаційного права, необхідно пізнати й охарактеризувати їх внутрішню сутність і структуру;

5) інтерпретаційна – тлумачення норм національного законодавства України, актів зарубіжної практики, архівних документів тощо є одним з найважливіших напрямків науки інформаційного права. Завдяки цій функції, інформаційне право стає ближчим для розуміння, вивчення та застосування юристами-практиками, студентами та іншими особами;

6) прогностична – наука інформаційного права на підставі окремих

даних дає можливість визначити перспективні шляхи трансформації інформаційно-правових явищ, а отже, закріпити у нормативно-правовому полі їх належну регламентацію. Важко переоцінити значення цієї функції для суспільства, оскільки саме вона вказує майбутній виток розвитку інформаційного суспільства як в Україні, так і у світі в цілому;

7) прикладна – спрямована на вирішення конкретних життєвих задач та проблем практики.

Розглянемо структуру науки інформаційного права:

1) наукові теорії – об'єктивно виважені ідеї щодо розкриття сутності (пояснення змісту) інформаційно-правового явища або динаміки функціонування конкретного процесу (теорія інформаційних правовідносин, теорія інформації, теорія методу інформаційного права як галузі права та інші);

2) наукові вчення – певна сукупність теоретичних положень інформаційно-правового спрямування, які відзначені ознакою авторства; іншими словами, конкретна позиція (погляди) вченого на розглядувану проблему (вчення про кібернетику Н. Вінера, вчення А. М. Колмогорова про теорію інформації та інші);

3) доктрини – сукупність чітко визначених принципів інформаційного права, що формують своєрідну систему, яка характеризується зовнішньо вираженою формою, сталістю, ціленаправленістю, тематичністю (Доктрина інформаційної безпеки України);

4) наукові проблеми – сукупність потенційних питань, що стоять перед дослідником, і потребують наукового вирішення. Знання про наявність наукової проблеми та її формулювання в науці інформаційного права зумовлює покращення нормативно-правового регулювання інформаційних правовідносин шляхом усунення прогалин регламентації, уніфікації та систематизації інформаційного законодавства, а також забезпечення належного теоретично-доктринального підґрунтя інформаційного права як галузі права;

5) наукові дефініції – знання про окремі інформаційно-правові явища (інформація, інформаційні правовідносини, інформаційне законодавство тощо);

6) наукові класифікації – деталізовані знання про окремі інформаційно-правові явища. Саме класифікація дає змогу розкрити внутрішню систему інформаційно-правового явища (наприклад, велика кількість видів інформації пояснює наскільки це складне й неоднозначне явище);

7) наукові принципи – керівні роз'яснення та вихідні положення, на основі яких формуються знання інформаційно-правового спрямування (принцип об'єктивності, принцип гуманізму тощо).

Проведення наукових досліджень у сфері інформаційного права може бути здійснено у одному із трьох секторів наукового пошуку:

1) з'ясування зародків і причин виникнення інформаційно-правових явищ та процесів в історичному контексті з метою виявлення зв'язків та закономірностей, на підставі чого стає можливим прогнозування найбільш оптимальних шляхів регулювання інформаційних відносин;

2) аналіз та характеристика існуючих інформаційно-правових явищ, їх нормативно-правової регламентації, принципів та порядку функціонування задля забезпечення наукового підґрунтя подальшого удосконалення нормативної платформи;

3) порівняння та вивчення зарубіжного досвіду регламентації інформаційних відносин, що дасть змогу виокремити оптимальні позиції і здійснити впровадження позитивної світової практики у національне законодавство України.

Конкретизація наукових досліджень здійснюється за допомогою затвердженого Вищою атестаційною комісією України паспорту наукової спеціальності 12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»². Зокрема, згідно цього документу напрямами досліджень у галузі інформаційного права вважаються: інформаційна сфера як об'єкт права; методологія інформаційного права; предмет, метод і система інформаційного права; інформаційне законодавство та напрями його розвитку; правовідносини в інформаційній сфері; правові аспекти формування, розвитку, охорони та захисту інформаційних ресурсів; державна політика та державне управління в інформаційній сфері; правові засади організації та координації дій органів державної влади в єдиному інформаційному просторі України; поняття та правовий режим інформаційних ресурсів; правовий режим інформаційних технологій, інформаційних систем і мереж; інформаційна безпека та її місце в системі забезпечення національної безпеки; захист інформації з обмеженим доступом і прав на неї; захист інформаційних систем і прав на них; інформаційне право зарубіжних країн.

Як бачимо, перелік досить обширний. Але, якщо ми звернемося до іноземного досвіду, то побачимо, що він може бути ще більш об'ємним. Розширення кола напрямків досліджень у галузі інформаційного права можливе у двох формах: 1) збільшення кількості потенційно вагомих напрямків у межах структури паспорту спеціальності, яка включає напрямки досліджень як у сфері інформаційного права, так і у сферах адміністративного та фінансового права; 2) виділення окремої наукової спеціальності – «Інформаційне право» з власною формулою.

Так, наукою інформаційного права Російської Федерації була обрана перша із зазначених форма. У рамках наукової спеціальності 12.00.14 («Адміністративне право, фінансове право, інформаційне право»)³

виділяються наступні напрямки досліджень: предмет і методи, структура та система, джерела та правові інститути інформаційного права; обіг інформації в основних системах організації матерії; інформаційна сфера як предмет правового регулювання та об'єктивні закони її розвитку; особливості появи державно-утворювальних ознак та управлінських процесів в інформаційному суспільстві; правове регулювання формування інформаційного суспільства та розвитку електронної держави; інформація, інформаційні ресурси, інформаційні технології та інформаційні системи як об'єкти правового регулювання; правовий статус суб'єктів в інформаційній сфері; правовий режим права на доступ до інформації; правовий режим охорони та захисту права на таємницю; правовий режим особистої та сімейної таємниці; персональні дані як інститут охорони права на недоторканість приватного життя; правовий режим державної таємниці; правовий режим, комерційної, банківської, професійної та службової таємниці; інститути інтелектуальної власності в інформаційному праві; правове регулювання організації та діяльності засобів масової інформації; правовий статус редакції та журналіста; правове регулювання організації та діяльності у сфері архівної та бібліотечної справи; правове регулювання організації та діяльності у сфері зв'язку та Інтернет; правове регулювання організації та діяльності у сфері інформаційних технологій, інформаційних систем та інформаційної інфраструктури; правове забезпечення формування і розвитку єдиного інформаційного простору; правовий режим охорони, реалізації та захисту інформаційних прав; правове забезпечення інформаційної безпеки; міжнародне правове регулювання відносин в інформаційній сфері; порівняльно-правовий аналіз та зарубіжний досвід правового регулювання та правозастосування в інформаційній сфері; технічне регулювання в окремих галузях правовідносин в інформаційній сфері.

Разом з тим, показовим та перспективним є досвід Республіки Білорусь, де Вищою атестаційною комісією Республіки Білорусь інформаційне право виокремлено в окрему наукову спеціальність. Відповідно наказу Голови Вищої атестаційної комісії Республіки Білорусь від 10 грудня 2012 року⁴ до напрямків досліджень, згідно паспорту спеціальності 12.00.13 («Інформаційне право»), відносять: поняття, предмет, метод, систему інформаційного права, його місце в системі права Республіки Білорусь; інформаційне законодавство; право на пошук, отримання і використання інформації, правові режими інформації; правове регулювання електронного документообігу; правове регулювання бібліотечної та архівної справи; правове регулювання відносин у сфері організації та діяльності засобів масової інформації; правове регулювання інформаційних відносин у сфері державної та

комерційної таємниці, персональних даних; правове регулювання створення та використання інформаційних систем, інформаційних технологій та засобів їх забезпечення; проблеми правового регулювання відносин у мережі Інтернет; правове регулювання інформаційної безпеки.

Основними принципами наукового пізнання інформаційного права, на нашу думку, є:

1) принцип об'єктивності – незалежно від бажання та уподобань дослідника, від приналежності до політичних та громадських утворень та інших обставин, наукові положення як теорії інформаційного права, так і практики застосування норм інформаційного законодавства, мають бути виражені такими, якими вони є, без будь-якого контексту. Наука інформаційного права повинна бути неупередженою та незалежною від чийх-небудь інтересів. Вона не є тимчасовим явищем (як, приміром, той же суб'єктивний інтерес), а тому зобов'язана характеризувати інформаційно-правові явища з великим ступенем достовірності, щоб майбутні покоління могли опиратися на напрацювання попередників;

2) принцип гуманізму – у будь-яких дослідженнях необхідно брати до уваги, що людина є найвищою соціальною цінністю. Наука інформаційного права має будуватися на цьому принципі, адже ніякі міркування не можуть йому протиставлятися. Інформація здійснює вплив на людину, як і людина – на інформацію; відповідно, наука інформаційного права повинна сприяти утворенню належного нормативного підґрунтя для функціонування інформації, не обмеживши тим самим права, законні інтереси та фізичні (психічні) можливості людини;

3) принцип історизму – кожна суспільна наука використовує у своїх дослідженнях історичні дані, на підставі яких робить узагальнення та висновки щодо потенційного удосконалення сучасних реалій. Не є винятком і наука інформаційного права, яка вивчає трансформацію (еволюцію) інформаційно-правових явищ протягом конкретного періоду з метою якнайповнішого їх вивчення та покращення нормативно-правової регламентації.

Таким чином, у даній статті нами було розглянуто онтологічно-теоретичні засади науки інформаційного права та схематично їх окреслено. Подальшими дослідженнями у даному напрямку мають стати глибокі доробки кожної з теоретичних підвалин науки інформаційного права.

1. *Аарньо А.* Систематизация и интерпретация законов: несколько мыслей о теоретической и практической юридической науке / А. Аарньо // Проблемы философии права. – 2006-2007. – Том IV-V. – С. 146. 2. *Паспорт* наукової спеціальності 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»: затв. Постановою Президії Вищої атестаційної комісії України від 8 жовт-

ня 2008 р. № 42-06/7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalactivity.com.ua>. 3. *Паспорт* научної спеціальності 12.00.14 «Адміністративне право, фінансове право, інформаційне право» : Паспорта научних спеціальностей, розробані експертними радами Вищої аттестаційної комісії Міністерства в зв'язі з утвердженням приказом Міністерства освіти та науки Росії от 25 лютого 2009 г. № 59 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vak.ed.gov.ru>. 4. *Паспорт* научної спеціальності 12.00.13 «Інформаційне право» : Приказ Председателя Высшей аттестационной комиссии Республики Беларусь от 10 декабря 2012 г. № 146 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.vak.org.by>

УДК 342.922

О. С. ФРОЛОВ
І. В. ВАСИЛЬЄВ

ЗМІСТ ТА ОБ'ЄГ КОНЦЕПТУ «СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВопорушення»

Визначені ознаки змісту та об'єг концепту «суб'єкт адміністративного правопорушення». Розглянуто підстави класифікації ознак змісту вказаного концепту та обгрунтовано нелогічність дефініцій окремих авторів. Обгрунтовано, що концепт «суб'єкт адміністративного правопорушення» має власний склад, визначено принципи його будови. Здійснена спроба довести абстрактний характер явища «суб'єкт адміністративного правопорушення». Запропоновані автентичні визначення термінів: «абстрактний суб'єкт адміністративного делікту», «ординарний суб'єкт адміністративного делікту», «спеціальний суб'єкт адміністративного делікту».

Ключові слова: склад делікту, суб'єкт делікту, ознаки змісту концепту «суб'єкт адміністративного делікту», об'єг концепту «суб'єкт адміністративного делікту».

Фролов А.С., Васильев И.В. Содержание и объем концепта «субъект административного правонарушения»

Определены признаки содержания и объем понятия «субъект административного правонарушения». Рассмотрены основания классификации признаков содержания указанного концепта и обоснована нелогичность дефиниций отдельных авторов. Обосновано, что понятие «субъект административного правонарушения» имеет собственный состав, определены принципы его строения. Осуществлена попытка доказать абстрактный характер явления «субъект административного пра-

---

© *Фролов Александр Семенович* – к.ю.н., доцент, доцент кафедры конституційного адміністративного та фінансового права інституту права ім. В.В. Сташиса класичного приватного університету м. Запоріжжя.

© *Васильев Игорь Васильевич* – аспірант кафедри конституційного адміністративного та фінансового права інституту права ім. В.В. Сташиса класичного приватного університету м. Запоріжжя.